

LATVIJAS INOVĀCIJAS MANIFESTS

(21 tēze par Latvijas Inovācijas sistēmas un tās pārvaldības attīstību)

Rīgā, 2016.gada 17.oktobrī

Raksturvārdi: inovācija, zinātniskā darbība, inovācijas pārvaldības sistēma, Latvijas Zinātņu akadēmija, Latvijas Zinātnes padome, Latvijas Pētniecības un inovācijas stratēģiskā padome

1. Inovācija ir 21. gadsimta Eiropas izaugsmes avots. Inovācijas sistēmu veido izglītība, zinātne, tehnoloģiju pārnese, uzņēmējdarbība, labvēlīga tiesiskā vide, finansiālā atbalsta iespējas, kvalificēta darbaspēka pieejamība, infrastruktūras nodrošinājums, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju atbalsts. Ekonomiskās un sociālās izaugsmes rezultātu dod produktu, procesu, pakalpojumu, pozicionēšanas, mārketinga, paradigmu inovācijas mijiedarbība. Eiropas Savienības pašreizējā stratēģijā un darbības programmās prioritāte ir tirgus pieprasījuma virzītu produktu un ražošanas procesu inovācija.
2. Tirgu pārveidojoši inovatīvi produkti rodas daudzdisciplinārās un pārdisciplinārās komandās, kas radošā sadarbībā veido progresa pētījumu, ražošanas, pakalpojumu un sociālos procesus. Inovāciju virzošu komandas zinātni (*science of team science*) var uzturēt lielās kompānijās, tās sekmēšanai tiek dibināti tehnoloģiju parki, universitātes papildina komandas zinātnes iespējas ar plaša spektra studiju bāzi.
3. Pasaules skatījumā Latvija ir Ziemeļeiropas valsts ar mazu, bet attīstītu ekonomiku un samērā augstu algu līmeni. Tomēr, izņemot fiskālo disciplīnu, ekonomikas izaugsmē mums īsti nav ar ko lepoties. Latvijas apstākļos Eiropas inovācijas sistēmas gars ir pārvērties rēgā, kas galvenokārt mājā neīstenotas politikas dokumentos.
4. Pēc valsts neatkarības atgūšanas Latvijas zinātnieki gan ar saviem pētījumiem, gan pašiem iesaistoties uzņēmējdarbībā ir devuši un dod atzīstamu pienesumu Latvijas ekonomikas izaugsmē. Taču zinātnes devums lielākoties palicis nenovērtēts, politiskā īsredzībā cerot uz rezultātu laikā, kas samērāms ar kārtējās valdības darbības periodu – kā ievācot vakar stādītu kartupeļu ražu.
5. Latvijas uzņēmēji, iespēju robežās, pakāpeniski audzē inovatīvu produktu un pakalpojumu piedāvājumu. Tas rāda virzienu, kā var mainīties valsts ekonomikas

struktūra un veidoties mūsu niša Eiropā un pasaulē: Latvija kā augsto tehnoloģiju, nevis kā pārtikas un koksnes eksportētāja. Vairums Latvijas uzņēmumu tomēr nav pietiekami stipri, lai veidotu savu pētniecības infrastruktūru. Arī starptautiskā prakse liecina par pieaugošu uzņēmumu interesi pētījumu pasūtīšanā ārvalstu pakalpojumu veidā.

6. Latvijas inovāciju sistēmas posts ir politiskās gribas trūkums doto solījumu un izstrādāto plānu izpildē, fragmentēta pārvaldība, ministriju resoriski partejiskā norobežotība un operatīvās darbības sīkumainība. Ierēdniecība, kurai nav pieredzes ne zinātniskajā, ne uzņēmējdarbībā, pinas pašradītu kritēriju un aizdomu tīklos, baidās pieņemt lēmumus, nobeidz inovāciju birokrātijas slogā.
7. Inovācijai visos Latvijas viedās specializācijas virzienos ir vienots mērķis: Latvijas sabiedrības un katra cilvēka labklājība, labbūtība un radošā potenciāla ilgtspēja. Šī mērķa labā jāstrādā visiem inovācijas ekosistēmas komponentiem: izglītībai, pētniecībai, infrastruktūras modernizācijai, likumdošanai un finanšu piesaistei, tikai to mijiedarbībā iespējams iegūt gaidīto rezultātu.
8. Izglītības prioritātes ir radošums, abstraktās domāšanas spēja, plaši izmantojamo zināšanu un prasmju, tai skaitā jauno tehnoloģiju izmantošanas prasmju apguve, spēja meklēt un izmantot informāciju, mācīties visa mūža garumā. Starpnozaru komandu darbā īstenojamas, uz zinātnietilpīgu uzņēmējdarbībā izmantojamo rezultātu vērstas programmas augstskolās var veidot studentu inovācijas pieredzi.
9. Pētniecībā jārod līdzsvars starp izziņas interešu virzīto piedāvājumu un peļņas interešu veidotu pieprasījumu, neaizmirstot, ka nav nekā praktiskāka par labu teoriju. Sadarbību zinātne kļūst par nozīmīgāko zinātniskās darbības formu, tās veicināšanai izmantojami atbilstoši pētījumu principi (komandas zinātne – *science of team science*).
10. Moderna infrastruktūra ietver resursu koncentrāciju, zinātņu nozaru mijiedarbību, tehnoloģiskās inovācijas uzdevumiem atbilstošu mērogu, mācību iespējas un atklātu pieeju visiem kvalificētiem lietotājiem. Zinātnes, tehnoloģiju attīstības un inovācijas centrs nav ieguldījums betonā, tas ir ceļš, kas ved cilvēkus Latvijas inovācijas sistēmā.
11. Inovācijas sistēmas tiesiskajam satvaram ir nepieciešami tiesību akti, kas regulē un veicina dažādas publiskās un privātās partnerības formas, tai skaitā uzņēmēju piekļuvi publiskās infrastruktūras objektiem, jaunu zinātnietilpīgu (*spin-off*) uzņēmumu veidošanu, kā arī tajos izmantojamā intelektuālā īpašuma izmantošanas kārtību un aizsardzību, starptautiski rīcībspējīga patentu speciālistu dienesta izveidi.

12. Inovācijas sistēmas atpalcības novēršanai un kaimiņus apsteidzošai attīstībai Latvijā nepieciešamas investīcijas. Ar Eiropas Savienības struktūrfondiem nepietiks. Vajadzīga dažādu finanšu instrumentu un tiesiskā nodrošinājuma bāze, tai skaitā arī valsts garantijas aizņēmumiem, kas vērsti uz strauju kāpumu attīstībā. Šādi aizņēmi nav slogs uz mazbērnu pleciem, bet gan pamats iekrātā Valsts parāda likvidēšanai, kas radies neveiksmīgajās finansiāli ekonomiskajās operācijās.
13. ES atbalstītajos inovācijas procesos, ņemot vērā ražotāju iespējas un ekonomisko situāciju Latvijā, kā galvenais rezultativitātes rādītājs izmantojams zinātņietilpīgu (*spin-off*) uzņēmumu izveide un sekmīga darbība.
14. Inovācijas sistēmas pārvaldībā Latvijā nepieciešams izmantot atklātās koordinācijas metodes, kā sociālos partnerus iesaistot pētniecības un uzņēmējdarbības ekspertu institūcijas, tādējādi mazinot administrācijas izmaksas un veicinot pārvaldības kvalitāti. Visos Latvijas inovāciju sistēmas pārvaldības līmeņos: stratēģisko lēmumu pieņemšanā, tiesību normu izveidē, kā arī lēmumos par konkrētiem projektiem jāizmanto pētniecībā, inovatīvā uzņēmēj darbā un pārvaldībā reālus panākumus guvušu speciālistu pieredze, pakārtojot tai birokrātisko normu izstrādes potenciālu.
15. Inovāciju sistēmas pārvaldības stratēģijas līmenī ministru prezidentam tieši padotā Latvijas Pētniecības un inovāciju stratēģiskā padome (LPISP) darbojas kā politisko amatpersonu, uzņēmēju un zinātnieku trīspusējas sadarbības institūcija, kas izstrādā satvara nosacījumus, izskata un virza politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu projektus par šādiem jautājumiem: (a) inovācijas sistēma; (b) izglītība; (c) zinātniskā darbība; (d) veselības veicināšana; (e) intelektuālā īpašuma aizsardzība; (f) inovatīvas uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums; (g) valsts budžeta pamatnostādnes; u. c.
16. Latvijas Zinātņu akadēmija (LZA) kā valsts pārvaldes sistēmas atvasināta publisko tiesību persona ar autonomu kompetenci atrodas Ministru kabineta padotībā, kura tiek īstenota ar Izglītības un zinātnes ministra starpniecību. Latvijas republikas Saeima vai Ministru kabinets ir tiesīgi noteikt Latvijas Zinātņu akadēmijai īpašus uzdevumus un pilnvaras zinātnes jomā. Šādā tiesiskā ietvarā LZA sadarbojas ar Latvijas Republikas ministrijām, LZA un citām valstiskām institūcijām Latvijas zinātnes, pētniecības un inovāciju stratēģijas izstrādē, deleģē no sava vidus akadēmiski kvalificētus ekspertus viedokļa pārstāvībai LPISP un LZA aktuālo zinātnes politikas jautājumu analīzei un izvērtēšanai.

17. Mūsu ierosinājums: Inovācijas sistēmas rīcībpolitikas līmenī viena no vadošām institūcijām ir Latvijas Zinātnes un inovācijas padome (LZIP), kuru veido uz Latvijas Zinātnes padomes bāzes, iesaistot nozaru ekspertu komisijās vadošo inovatīvo uzņēmumu vai uzņēmēju organizāciju pārstāvjus. LZIP ir funkcionāli padota LPISP un (a) funkcionāli pārrauga valsts aģentūras, kas dažādu ministriju pakļautībā darbojas zinātnes un inovācijas sistēmas finansēšanā un administrēšanā; (b) sniedz metodoloģijas norādījumus zinātnes un inovāciju vērtēšanai; (c) sniedz priekšlikumus par inovācijas procesu atbilstību ārējiem normatīvajiem aktiem un tiesību principiem; (d) apkopo datus zinātnes un inovācijas procesu rezultātu vērtēšanai, u.c.
18. Rīcības lēmumu pieņemšanai LZIP, sadarbībā ar ministrijām un piesaistot ārvalstu ekspertus, veido paplašinātās, konkrētu programmu kritēriju vērtēšanai kompetentas nozaru ekspertu komisijas fundamentālo, lietišķo un rūpniecisko pētījumu, eksperimentālo izstrāžu, tehnoloģiju pārneses un inovācijas projektu iniciēšanai, ekspertīzei un pārraudzībai.
19. Visos zinātnes un inovācijas sistēmas pārvaldības līmeņos institūciju deleģētie pārstāvji darbojas kā personiski atbildīgi eksperti, nevis kā savu darba devēju interešu lobisti.
20. Mēs apzināties, ka inovācijas sistēmas un tās pārvaldības pārveide Latvijā prasīs būtiskas izmaiņas ne tikai vairākos Latvijas Republikas likumos, bet zināmā mērā arī valsts pārvaldes pamatos. Tomēr, ja neizlēmības politiskas konjunktūras un ierēdnieciskas neizdarības dēļ mēs nevēlamies pazaudēt Latvijas nākotni, sūtīt emigrācijā vēl tūkstošus talantīgu jauniešu, mēs neredzam citas rīcības iespējas.
21. Apvienojot inovācijas sistēmas dalībnieku spēkus uz kompetences un pieredzes pamatiem, saraujot birokrātijas papīra važas, Latvija kļūs par vienu no Ziemeļeiropas attīstības līderiem.